

УДК 34.03:(351:37)

М.І. Легенький,

кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри адміністративного права і процесу Національного університету “Львівська політехніка”

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОСВІТИ

У статті розкривається поняття юридичної відповідальності суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти. Узагальнюються наукові підходи до розуміння поняття юридичної відповідальності та форм її реалізації. Аналізуються охоронний, регулятивний та правозахисний характер юридичної відповідальності. Визначаються та характеризуються різні види юридичної відповідальності в освітній сфері (кримінальна, адміністративна, дисциплінарна, матеріальна та майнова). Охарактеризовано особливості юридичної відповідальності суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти.

Ключові слова: юридична відповідальність, суб'єкт реалізації державної політики, сфера освіти.

В статье раскрывается понятие юридической ответственности субъектов реализации государственной политики в сфере образования. Обобщаются научные подходы к пониманию юридической ответственности и форм ее реализации. Анализируется охранный, регулятивный и правозащитный характер юридической ответственности. Определяются и характеризуются различные виды юридической ответственности в сфере образования (уголовная, административная, дисциплинарная, материальная и имущественная). Охарактеризованы особенности юридической ответственности субъектов реализации государственной политики в сфере образования.

Ключевые слова: юридическая ответственность, субъект реализации государственной политики, сфера образования.

The concept of the legal responsibility of subjects of realization of state policy in educational sphere is revealed. The scientific approaches to the understanding of the concept of legal responsibility and forms of its realization are summarized. Defensive, regulatory and legal protection of the character of the legal responsibility is analyzed. Different types of legal responsibility in the educational sphere (criminal, administrative, disciplinary, financial and property) are defined and characterized. Several features of legal responsibility of subjects of the realization of state policy in educational sphere are characterized.

Keywords: legal responsibility, subjects of realization of state policy, educational sphere.

До числа чи не найважливіших ознак та характеристик правової держави, безумовно, належить добровільність реалізації правових норм усіма, без винятку, суб'єктами права. Повною мірою зазначена теза стосується і суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти, які у правовій державі зобов'язані ретельно виконувати правові приписи, вміло визначати власну поведінку, враховуючи її користь чи шкоду суспільству.

Конституцією України проголошено, визначено й закріплено конституційне право громадян України на отримання безкоштовної освіти в усіх державних і комунальних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання та інших обставин [1].

Завданням законодавства України про освіту є реалізація вищезазначених конституційних норм та відповідне регулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної, наукової, загальнокультурної підготовки громадян України [4]. Водночас законодавством має бути визначено і відповідальність суб'єктів реалізації державної політики в освітній сфері за допущені порушення.

Загалом юридична наука розглядає юридичну відповідальність в контексті соціальної відповідальності і визначає її як передбачені законодавством і забезпечувані державою застосування до винної особи примусових заходів, які є покаранням за вчинене правопорушення [12, с. 22].

Більш конкретне визначення поняття юридичної відповідальності значною мірою залежить від її виду. Так, Н.М. Хуторян пропонує поділяти юридичну відповідальність на позитивну та негативну, а позитивну та негативну відповідальність, в свою чергу, – на об'єктивну і суб'єктивну. Щодо кожної з видів відповідальності автором пропонуються конкретні визначення:

“Об'єктивна позитивна юридична відповідальність – це сукупність норм, що регулюють правомірну поведінку особи та передбачають заходи заохочення.

Суб'єктивна позитивна юридична відповідальність – це дотримання правомірної поведінки особою, оцінювання своєї поведінки відповідно до закріпленого в нормі права еталона та застосування заходів заохочення.

Об'єктивна негативна юридична відповідальність передбачає закріплені в нормах права санкції та механізм реалізації цих санкцій. Об'єктивна негативна юридична відповідальність є формою примусу (санкція, передбачена в нормі) і засобом реалізації форми примусу (реалізації санкції). Засоби реалізації форми примусу (реалізації санкції), передбачені в правовій нормі, можуть бути як примусовими, так і добровільними.

Суб'єктивна негативна юридична відповідальність є добровільне чи примусове перетерпіння негативних наслідків майнового чи особистого немайнового характеру, закріплених у санкції правової норми, за вчинене правопорушення. Суб'єктивна негативна юридична відповідальність може реалізуватись як добровільно, так і за допомогою засобів примусу” [22].

В основу дослідження поняття юридичної відповідальності суб'єктів реалізації державної освітньої політики має бути покладене визначення суб'єктів реалізації освітньої політики. У зв'язку з цим слід зазначити, що В. Базілюк, Т. Бойченко, Л. Забродська та ін. визначають, що суб'єктами освітньої політики взагалі можуть виступати індивіди, соціальні спільноти (нація, професійні групи, еліти тощо) та соціальні інститути (державна, політичні партії та рухи, профспілки, групи інтересів тощо). Саме ж державна освітня політика передбачає, що суб'єктом її є державні органи, які формують освітню політику та забезпечують реалізацію. Наразі до них належать органи законодавчої, виконавчої та судової влади, органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства. Водночас у сучасних умовах суб'єктами державної освітньої політики виступають як регіональні структури управління освітою, так і міжнародні органи й установи, котрі здійснюють освітню політику на світовому рівні, зокрема ЮНЕСКО, Міжнародний валютний фонд, ЄС, Міжнародний фонд “Відродження” та ін. [11, с. 235].

У статті 37 Закону України “Про загальну середню освіту” передбачено функції Міністерства освіти і науки України, яке є “спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі загальної середньої освіти”, а також функції місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування. Якщо Міністерство відповідно до Закону “реалізовує державну політику в сфері загальної середньої освіти”, то місцеві органи влади “забезпечують реалізацію державної політики в сфері загальної середньої освіти на відповідній території” [14, с. 91].

Разом з тим, у Законі не визначено, хто саме – уряд, Міністерство освіти і науки, обласні, міські чи районні органи влади або управління освітою – несе відповідальність за реалізацію державної політики у сфері освіти та надання державних послуг з освіти у повному обсязі.

Національна доктрина розвитку освіти передбачає, що “Держава... сприяє розвитку громадського контролю”. Однак не визначено процесуального порядку такого контролю й відповідальності сторін щодо результатів перевірок. У доктрині передбачено спрямованість політики в галузі освіти “на активізацію участі професійних і громадських організацій у плануванні економічної, навчально-виховної, методичної роботи закладів освіти, прогнозування їхнього розвитку, експертному оцінюванні якості навчання та організації виховання. Держава сприяє активізації діяльності батьківської громадськості, опікунських рад, різноманітних фондів і меценатів [7]. Проте механізму юридичної відповідальності для такої участі досі не розроблено.

У підходах вчених спостерігається плюралізм щодо розуміння юридичної відповідальності. Ці підходи можна поділити на дві основні групи: юридична відповідальність у позитивному та негативному аспектах. Одні науковці пов’язують юридичну відповідальність виключно зі скоєнням правопорушення (негативна юридична відповідальність) [16, с. 151], інші зазначають, що юридична відповідальність орієнтована не лише на минулу, але й на сьогодишню та майбутню поведінку суб’єкта правовідносин (позитивна юридична відповідальність) [18, с. 29–32]. Позитивна та негативна форма реалізації юридичної відповідальності виділяються у зв’язку з тим, що юридична відповідальність не втрачає основних ознак соціальної відповідальності як її різновид. Не відкидаючи існування юридичної відповідальності в традиційному (ретроспективному) аспекті, перш за все вважаємо за доцільне розглянути насамперед поняття позитивної (перспективної) відповідальності, що є одним з найбільш дискусійних під час визначення юридичної відповідальності.

Вперше перспективну юридичну відповідальність окреслив Р.І. Косолапов. Він зазначив, що це усвідомлення суб’єктом права своїх обов’язків перед державою [13, с. 74]. А. Ніколаєва, В. Марчук у цьому контексті довели, що юристи захопились найбільш ретроспективною з відповідальностей – кримінальною відповідальністю за злочин. І саме цей аспект юридичної відповідальності активно досліджується та розглядається лише тому, що недостатньо розроблена проблема юридичної відповідальності в її позитивному аспекті [19, с. 68].

Опоненти концепції позитивної юридичної відповідальності, твердячи про її начебто не правову природу, на нашу думку, так і не знайшли належних аргументів для підтвердження зазначеної позиції, за винятком загальних тез на зразок: “юридична відповідальність завжди ретроспективна” або ж “змішується з поняттям обов’язків та правомірною поведінкою” [20, с. 150–151]

Розуміння правового характеру юридичної відповідальності виключно як наслідок правопорушення, що тягне за собою покарання, буде неповним. Якщо у суспільстві зростатиме відповідальна правомірною поведінкою учасників

правовідносин, то, відповідно, буде зменшуватися потреба у застосуванні державного примусу за скоєні правопорушення, що, безперечно, буде позитивно впливати на зменшення фіскального навантаження та на всі аспекти розвитку держави та суспільства. Наївно було б стверджувати, що всі суб'єкти правовідносин будуть дотримуватись норм права з поваги до закону. Тому традиційний підхід до цього поняття в певній мірі зберігає свої позиції. Це зумовлено й тим, що число правопорушень не зменшується як з погляду національного законодавства, так і у зв'язку з порушеннями міжнародного права [20, с. 150].

Юридична відповідальність суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти має охоронний, регулятивний та правозахисний характер. Охоронний вплив проявляється у тому, що вона заснована на чинних правових нормах, які містять вимогу не порушувати правові приписи, і таким чином впливають на свідомість індивідів та формують у них відповідальне ставлення до права, суспільства, держави. Регулятивний вплив юридичної відповідальності характеризується наявністю конкретного наслідку у вигляді правомірної поведінки суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти. Правозахисного значення юридична відповідальність набуває в разі порушення правових приписів, тобто скоєння правопорушень суб'єктами реалізації державної політики у сфері освіти. Зазначеною тезою обумовлена важливість дослідження юридичної відповідальності суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти не лише в негативному, а й у позитивному аспекті.

Правозахисний вплив юридичної відповідальності суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти виявляється у зобов'язанні суб'єкта, який скоїв винне протиправне діяння, що спричинило шкоду суспільним відносинам у сфері освіти, зазнати передбачених санкціями правових норм несприятливих наслідків особистого, майнового, організаційного характеру. Захист прав та свобод людини у сфері освіти потребує усвідомлення суб'єктами реалізації державної політики у сфері освіти своїх обов'язків та відповідальності. Для досягнення цих цілей держава має чітко визначити кримінальну, адміністративну, дисциплінарну, матеріальну та майнову відповідальність посадовців у разі порушення права громадянина на освіту та спричинення йому шкоди неправомірними діями суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти залежно від характеру допущеного правопорушення і наслідків, що настали. Підставою притягнення до юридичної відповідальності є правопорушення, зокрема: кримінально-правові діяння, адміністративні проступки, дисциплінарні проступки, майнова та моральна шкода.

Кримінально-правові діяння суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти передбачені Кримінальним кодексом України. Наприклад, стаття 183 ККУ передбачає, що незаконна відмова у прийнятті до навчального закладу будь-якої форми власності карається штрафом до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Незаконна вимога оплати за навчання у державних чи комунальних навчальних закладах карається штрафом до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [3].

З об'єктивної сторони злочин може бути вчинений у двох формах: 1) незаконна відмова у прийнятті до навчального закладу будь-якої форми власності; 2) незаконна вимога оплати за навчання у державних чи комунальних навчальних закладах. Суб'єктивна сторона характеризується наявністю прямого умислу. У

такому випадку об'єктом злочину є конституційне право громадян на освіту, потерпілими від цього злочину можуть бути фізичні особи.

Суб'єкт злочину – спеціальний суб'єкт реалізації державної політики у сфері освіти, зокрема службова особа, наділена відповідними повноваженнями щодо прийому на навчання та визначення його умов (відповідальний секретар та члени приймальних комісій; особи, уповноважені здійснювати прийом на навчання та визначати його умови, керівники навчальних закладів, декани факультетів тощо).

Кримінальна відповідальність суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти передбачена ст. 183 КК за незаконну вимогу оплати за навчання в державних або комунальних навчальних закладах. Це виявляється у прямому примусі внести плату за навчання або створенні для потерпілого таких умов, за яких він змушений сплатити за навчання в навчальному закладі. У тих випадках, коли службова особа вимагає передати гроші або інше майно їй особисто, вчинене за наявності до того підстав утворює склад одержання хабара і кваліфікується за відповідною частиною ст. 368 ККУ.

Кримінальна відповідальність суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти передбачена також у ст. 368 ККУ. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди, а також прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища карається штрафом від однієї тисячі до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк від трьох до шести місяців або позбавленням волі на строк від двох до чотирьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Діяння, передбачене частиною першою ст. 368 ККУ, предметом якого була неправомірна вигода у значному розмірі, карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Діяння, передбачене частиною першою або другою ст. 368 ККУ, предметом якого була неправомірна вигода у великому розмірі або вчинене службовою особою, яка займає відповідальне становище, або за попередньою змовою групою осіб, або повторно, або поєднане з вимаганням неправомірної вигоди, карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна. Діяння, передбачене частинами першою, другою або третьою ст. 368 ККУ, предметом якого була неправомірна вигода в особливо великому розмірі або вчинене службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище, карається позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна [3].

Отже, кримінальну відповідальність суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти можна визначити як регламентовану нормами кримінального права реакцію з боку держави на діяння суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти, які виявилися в порушенні встановлених законом заборон або невиконанні покладених на неї обов'язків. Зміст кримінальної відповідальності суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти виявляється у застосуванні до них заходів державного примусу, який полягає у несприятливих наслідках особистого, майнового характеру у вигляді штрафу або позбавлення волі з метою запобігання та припинення злочину та відновлення правомірного стану.

Важливе значення для правомірного функціонування освітніх правовідносин, єдності в організації системи права має адміністративна відповідальність суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти.

Суб'єкти реалізації державної політики у сфері освіти підлягають адміністративній відповідальності за недотримання тих правил, забезпечення виконання яких належить до їх посадових обов'язків. Особою, винною у вчиненні правопорушення, може бути як керівник структурного підрозділу органу реалізації державної політики у сфері освіти, так і підлеглі йому особи. Вони можуть нести відповідальність за неналежне здійснення своїх повноважень. До адміністративної відповідальності може бути притягнуто декілька осіб, яких визнано винними у вчиненні адміністративного проступку.

Адміністративна відповідальність посадових осіб – це регламентована адміністративно-деліктними нормами реакція з боку уповноважених суб'єктів на діяння посадової (службової) особи, які виявилися в порушенні нею встановлених законом заборон або невиконанні покладених на неї обов'язків, що полягає в застосуванні до посадової (службової) особи заходів державного примусу у вигляді адміністративних стягнень, які тягнуть за собою несприятливі наслідки особистого, майнового та іншого характеру й владний осуд винного суб'єкта з метою запобігання та припинення правопорушення [21].

Враховуючи вищезазначене, адміністративна відповідальність суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти – це застосування до осіб, які вчинили проступки у сфері освіти, адміністративних санкцій, що полягають в обтяжливих наслідках правообмежувального характеру і застосовуються спеціально уповноваженими публічними органами та їх посадовими особами на підставах і в порядку, встановлених нормами адміністративного права.

Відповідно до ст. 14 Кодексу України про адміністративні правопорушення посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного та громадського порядку, природи, здоров'я населення й інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків. Посадові особи несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах за вчинення корупційних правопорушень, неправомірне використання державного майна тощо [21].

До головних ознак адміністративної відповідальності суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти слід віднести наступні:

настання у разі порушення адміністративно-правових норм, які регулюють освітні правовідносини;

наявність спеціального суб'єкта, яким виступає суб'єкт реалізації державної політики у сфері освіти;

застосування виключно компетентними органами, яким право притягнення до адміністративної відповідальності надане законодавством;

особливий порядок притягнення до адміністративної відповідальності суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти;

наявність визначеної міри адміністративної відповідальності.

Теорія адміністративного права виділяє такі види підстав: фактичні (вчинення особою особливого виду правопорушення – адміністративного, тобто наявність ознак правопорушення); юридичні (наявність у діях особи юридичного складу правопорушення: суб'єкта, суб'єктивної сторони, об'єкта, об'єктивної сторони); процесуальні (наявність процесуальних норм, які забезпечують притягнення винної особи до адміністративної відповідальності). Тож підставою адміністративної

відповідальності необхідно розуміти умови, за наявності яких можливе притягнення особи до адміністративної відповідальності [10, с.32].

Так, відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначені суб'єкти можуть нести адміністративну відповідальність безпосередньо за такі правопорушення, як: а) адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, у галузі фінансів і підприємницької діяльності (порушення порядку провадження господарської діяльності); б) адміністративні корупційні правопорушення (порушення обмежень щодо використання службового становища; пропозиція або надання неправомірної вигоди; порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви); незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень; невжиття заходів щодо протидії корупції); в) адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління (неправомірне використання державного майна; порушення порядку або строків подання інформації про дітей-сиріт і дітей, які залишилися без опіки (піклування) батьків; ухилення від виконання законних вимог прокурора; порушення правил навчання карате; порушення права на інформацію) [15, с. 144].

Рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти можуть бути оскаржені в адміністративному порядку відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України. Разом із тим слід зазначити, що норми КУпАП не містять чітко визначених норм, порушення яких передбачає настання адміністративної відповідальності суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти.

Наступним видом відповідальності суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти є юридична відповідальність, передбачена трудовим законодавством, зокрема дисциплінарна та матеріальна.

Базовим нормативно-правовим актом, який передбачає дисциплінарну відповідальність суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти, є Кодекс законів про працю України. Основними видами стягнень за порушення трудової дисципліни відповідно до норм КЗпП є догана і звільнення, однак до суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти статутами навчальних закладів, іншими локальними нормативно-правовими актами може бути застосовано, положеннями про трудову дисципліну можуть бути передбачені спеціальні дисциплінарні стягнення [2].

Для галузі освіти окремих статутів і положень про дисципліну не розроблено, однак існують типові правила трудового розпорядку працівників закладів освіти. Зокрема, розділ 7 наказу МОН України від 20.12.1993 № 455 “Про Типові правила внутрішнього трудового розпорядку для працівників навчально-виховних закладів системи Міністерства освіти України” передбачає стягнення за порушення трудової дисципліни [9].

Дисциплінарні стягнення застосовуються органом, якому надано право прийняття на роботу (обрання, затвердження і призначення на посаду) працівника. Відповідно до Закону України “Про загальну середню освіту” від 13 травня 1999 р. № 651-XIV (зі змінами) право накладати дисциплінарні стягнення надано: на керівників державних та комунальних загальноосвітніх навчальних закладів, їхніх заступників та педагогічних працівників – відповідним органам управління освітою; на інших працівників державного та комунального загальноосвітнього навчального закладу – керівнику закладу; на керівника, заступників, педагогічних та інших працівників приватного загальноосвітнього навчального закладу – власнику закладу [5].

Дисциплінарна відповідальність покладається на працівників органів реалізації державної політики у сфері освіти за невиконання чи неналежне виконання працівником без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором або правилами внутрішнього трудового розпорядку. Трудові обов'язки працівника визначаються у посадовій (робочій) інструкції. Дисциплінарне стягнення не може бути накладене за невиконання громадських доручень, не пов'язаних з виконанням працівником трудової функції.

Відповідно до Положення про Міністерство освіти і науки України затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630, Міністр порушує в установленому порядку питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності своїх заступників та притягує до дисциплінарної відповідальності керівників підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління МОН [8].

Дисциплінарна відповідальність міністра передбачена у “Загальному положенні про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади України”, затвердженому Указом Президента України від 12 березня 1996 року № 179/96. Міністр здійснює керівництво дорученими йому сферами діяльності і несе відповідальність перед Президентом України та Урядом України за стан справ у цих сферах, визначає ступінь відповідальності заступників міністра, керівників підрозділів міністерства [6].

Матеріальна відповідальність працівника органу реалізації державної політики у сфері освіти виражається в його обов'язку відшкодувати шкоду, заподіяну роботодавцю (власнику) протиправними, винними діями або бездіяльністю в процесі трудової діяльності. Для залучення і до матеріальної, і до дисциплінарної відповідальності необхідна наявність таких загальних умов юридичної відповідальності, як наявність провини працівника в скоєнні дії або бездіяльності та їх протиправність.

Матеріальну відповідальність працівників органів реалізації державної політики у сфері освіти не варто плутати з майновою відповідальністю. Майнова відповідальність суб'єктів реалізації державної політики у сфері – це самостійний вид юридичної відповідальності, який полягає у застосуванні санкцій майнового характеру, які спрямовані на відшкодування збитків, стягнення неустойки чи пені, відновлення порушених прав. Особливістю майнової відповідальності суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти є майновий характер, компенсаційна природа, тобто спрямованість на відновлення майнової сфери потерпілого.

Таким чином, юридична відповідальність суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти має охоронний, регулятивний та правозахисний характер. Охоронний вплив проявляється у тому, що вона заснована на чинних правових нормах, що містять вимогу не порушувати правові приписи, які впливають на свідомість індивідів і формують у них відповідальне ставлення до права, суспільства, держави. Регулятивний вплив юридичної відповідальності знаходить свій практичний вияв у правомірній поведінці суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти. Правозахисний вплив юридичної відповідальності суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти виявляється у зобов'язанні, суб'єкта, який скоїв винне протиправне діяння, яке спричинило шкоду суспільним відносинам у сфері освіти, понести передбачені санкціями правових норм несприятливі наслідки особистого, майнового, організаційного характеру [17, с. 7]. Підставою притягнення до юридичної відповідальності є правопорушення, зокрема: кримінально-правові діяння, адміністративні проступки, дисциплінарні проступки, майнова та моральна шкода. До видів юридичної відповідальності суб'єктів реалізації державної політики

у сфері освіти належать кримінальна, адміністративна, відповідальність за трудовим законодавством, яка поділяється на матеріальну та дисциплінарну, і майнова відповідальність.

Інститут юридичної відповідальності суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти характеризується такими особливостями як більш широке коло підстав притягнення до відповідальності; наявність таких підстав відповідальності, які застосовуються тільки до суб'єктів реалізації державної політики у сфері освіти; наявність складу протиправних дій, які прямо пов'язані з наділенням суб'єкта юридичної відповідальності державно-владними повноваженнями у сфері освіти реалізації державної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
2. Кодекс законів України про працю від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
4. Про освіту : Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. – № 34. – С. 451.
5. Про загальну середню освіту : Закон України від 13.05.1999 № 651-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 28. – С. 230.
6. Загальне Положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади України, затверджене Указом Президента України від 12.03.1996 № 179/96. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/179/96>.
7. Національна доктрина розвитку освіти. Затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 // II Всеукраїнський з'їзд працівників освіти (7–9 жовтня 2001 р.). – К., 2001. – С. 136–155.
8. Положення про Міністерство освіти і науки України : затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF>.
9. Типові правила внутрішнього трудового розпорядку для працівників навчально-виховних закладів системи Міністерства освіти України, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 20.12.1993 № 455. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0121-94>.
10. Адміністративне право. Загальна частина : навч. посіб. / [Алфьоров С.М., Ващенко С.В., Долгополова М.М., Кушін А.П.] – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 216 с.
11. Аналіз освітньої політики : теорія і практика управління на місцевому рівні : наук. посіб. / В.Г. Базілюк, Т.Є. Бойченко, Л.М. Забродська та ін. ; Держ. вищ. навч. заклад “Ун-т менедж. освіти”. – К. : Вид-во ДВНЗ “Ун-т менеджменту освіти” НАПН України, 2014. – 306 с.
12. Зелена О. Визначення підстав юридичної відповідальності : актуальні питання / О. Зелена // Право України. – 2003. – № 4. – С. 21–25.
13. Косолапов Р. Свобода и ответственность. / Р. Косолапов, В. Марков. – М. : Политиздат, 1969. – 230 с.
14. Кремень В.Г. Освіта і наука України : шляхи модернізації / В.Г. Кремень. – К. : Грамота, 2003. – 216 с.
15. Кузьменко О.В. Курс адміністративного права України : підр. / за заг. ред. В.В. Коваленка. – К. : Юринком Інтер, 2012. – 808 с.
16. Лейст О.Э. Санкции в советском праве / О.Э. Лейст. – М. : Юрид. лит., 1962. – 211 с.
17. Мельничук О. Захист права на освіту державно-громадськими органами управління освітою / О. Мельничук // Підприємництво, господарство і право : науково-практичний господарсько-правовий журнал. – 2012. – № 1. – С. 6–9.
18. Назаров Б.Л. О юридическом аспекте позитивной ответственности / Б.Л. Назаров // Советское государство и право. – 1981. – № 10. – С. 29–32.
19. Ніколаєва А.В. Правомірна поведінка правопорушника та юридична відповідальність / А.В. Ніколаєва, В.М. Марчук – К. : Вид-во Економічного ун-ту, 1996. – 218 с.
20. Ратинов А.Р. Социально-психологические аспекты юридической теории / А.Р. Ратинов // Прикладные проблемы социальной психологии. – М., 1983. – 237 с.
21. Христинченко Н.П. Застосування адміністративної відповідальності до посадових осіб / Н.П. Христинченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/>.
22. Хуторян Н. Поняття юридичної відповідальності в загальній теорії права / Н. Хуторян // Держава і право. – Збірник наукових праць. – Вип. 11. – К. : 2001. – С. 340–357.